

Дар'я Строїлова
ORCID iD 0000-0002-4821-2446

аспірантка кафедри валеології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Майдан Свободи, 4, 61022 Харків, Україна,
ksenobiotik@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядається нова розробка та метод поліпшення навчання у професійній діяльності майбутніх учителів основ здоров'я, бо на сучасному етапі становлення української держави однією з нагальних потреб є реформування системи підготовки педагогічних кадрів, створення у закладі вищої освіти здоров'язбережувального навчально-виховного середовища; актуалізація здоров'язбережувального контексту в змісті підготовки майбутнього вчителя основ здоров'я і його спрямованість на професійну діяльність. Представлений аналіз результатів впровадження методичної системи підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до застосування здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Результати експериментальної роботи доводять ефективність впровадженої методичної системи підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до застосування здоров'язбережувальних технологій.

Ключові слова: *готовність майбутніх учителів; майбутні учителі основ здоров'я; застосування здоров'язбережувальних технологій; професійна підготовка.*

<https://doi.org/10.28925/2078-1687.2018.4.8590>

Вступ. У сучасних умовах особливості педагогічної освіти в Україні представляють кількома чинниками, а саме вдосконалення змісту педагогічної системи через зміну її головної мети визначається в підготовці фахівців з новим типом мислення, здатних забезпечити різнобічний розвиток учня як особистості і найвищої цінності суспільства. На даний момент сьогодення вимагає від майбутнього вчителя основ здоров'я бути всебічно розвинутим та соціально активним, вміти застосовувати різноманітні педагогічні технології й засоби для виконання головної професійної функції такої, як збагачення знаннями учнів та допомога у процесі адаптування та співіснування в соціумі. Тому відповідний рівень підготовки стає головною складовою характеристики професійної діяльності педагога. У напрямі такого бачення особливостей підготовки до педагогічної діяльності слід зробити наголос на тих факторах, за допомогою яких можливо модернізувати зміст підготовки майбутнього вчителя, особливо використання принципів особистісно-зорієнтованого та комплексного

підходу у навчальному процесі освіти та гуманістичний принцип освіти.

Для виконання цих завдань виникає потреба в підвищенні ефективності системи роботи вчителів щодо здоров'язбереження учнів. Вивчення питань щодо збереження здоров'я учнів в умовах закладу освіти висвітлені в наукових працях Ю. Бойчука (2015), М. Гончаренко (2004), Л. Хомич (1998), В. Гриньової (2012), О. Іонової (2017), О. Гомонюк (2016) та інших дослідників. Одна із здоров'язбережувальних технологій являє собою урахування функціональної асиметрії мозку людини, бо саме надання інформації зручним для розуміння та нервової системи людини способом сприяє кращому навчання, не викликає перенапруження як на фізичному плані так і на психічному.

Поняття готовності майбутніх учителів до профорієнтаційної діяльності являє собою складне і багатоаспектне явище. До нього входить, окрім сукупності загальних та спеціальних знань, умінь та навичок, необхідність мати стійке бажання здійснювати цю діяльність та здатність оцінювати й підвищувати рівень власної підготовки до неї (Пономарьова, 2017, с. 140).

Задля досягнення цього результату нами було використано різні підходи. *Креативний підхід* полягає в тому, що організація освітнього процесу у вищій школі надає майбутнім вчителям усвідомлення власних особистісних і професійних можливостей; розвиток педагогічних здібностей до рівня креативного; можливість задовольнити потреби в новизні й нестандартних способах розв'язання професійних проблем; установку на творчість і подолання стереотипних способів та формалізму в професійних діях; прогнозування шляхів і вдосконалення творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця (Дубасенюк, 2011, с. 25). В основі *системного підходу* лежить дослідження об'єктів як систем, цілісної множини елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними (Андреев, 2000, с. 608). *Індивідуально-диференційований підхід* нами розглядається не як просте пристосування до наявного рівня знань, умінь, навичок та психічного особливостей кожного студента, а як адаптивну модель навчання, яка б дозволила кожному з них просуватися навчальною програмою у власному ритмі, сприяла формуванню його креативного потенціалу. Наслідком цього повинно стати таке засвоєння змісту навчального матеріалу, яке відповідало б його можливостям і забезпечувало максимальне просування вперед. Саме при використанні індивідуально-диференційованого підходу в професійній підготовці майбутніх учителів основ здоров'я є найбільше шансів розвивати креативний потенціал особистості на основі її соціально значимих відмінностей від інших людей, індивідуальних особливостей та прагнень у навчанні.

Важливими для результативності процесу формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до застосування здоров'язбережувальних технологій є принципи:

- активності (оволодіння знаннями – це результат активної самостійної пізнавальної діяльності студента. Викладач може лише спонукати працювати самостійно, творчо, навчити методам такої роботи);
- доступності (ґрунтується на необхідності враховувати природні вікові та індивідуальні особливості фізичного та психічного розвитку студентів);
- науковості (здійснення процесу формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до застосування здоров'я-

збережувальних технологій на основі досягнень психолого-педагогічних наук, завдяки яким урахуються сучасні знання в галузі педагогіки, психології і методики професійної освіти);

- індивідуалізації (урахування індивідуальних особливостей студентів у процесі занять і позааудиторної роботи; створення умов для вільної реалізації природних здібностей і можливостей);
- диференціації (форма індивідуалізації, коли студенти, схожі за певними індивідуальними особливостями, об'єднуються в групи для виконання окремих навчальних завдань);
- зв'язку теорії з практикою (застосування теоретичних знань щодо здоров'язбережувальних технологій для виконання практичних завдань).

Метою статті є аналіз результатів експерименту з впровадження методичної системи підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до застосування методики функціональної асиметрії мозку людини у професійній діяльності.

Методи та процедура дослідження. Дослідження полягало у теоретичному обґрунтуванні, розробленні та реалізації системи методичної підготовки майбутнього вчителя основ здоров'я до застосування методики функціональної асиметрії мозку людини у освітній діяльності, узагальненні одержаних експериментальних даних педагогічного експерименту, інтерпретування результатів впливу педагогічного експерименту на знання та роботу студентів. Для цього з репрезентативної вибірки студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна було виокремлено контрольну групу (n=52 осіб) та експериментальну групу (n=45 осіб). На констатувальному етапі був оцінений вхідний рівень знань, умінь та навичок студентів обох груп з питань стосовно функціональної асиметрії мозку людини у педагогічному процесі. На формувальному етапі педагогічного експерименту студенти контрольної групи навчалися за традиційною методикою викладання дисциплін. Процес навчання студентів експериментальної групи супроводжувався впровадженням теоретично обґрунтованої та розробленої нами системи методичної підготовки майбутнього вчителя основ здоров'я до застосування методики функціональної асиметрії мозку людини у професійній діяльності. За допомогою методики функціональної асиметрії мозку

людини, реалізуються шляхи оптимізації всіх видів навчально-виховної діяльності, що спрямована на всебічне застосування сенсорних систем учнів та вдосконалення особистості педагога, формування здібностей та потреб у соціальній діяльності. На контролюючому етапі педагогічного експерименту було проведено визначення ефективності проведеної роботи на формулюючому етапі експерименту і заключний контроль знань, умінь і навичок.

Задля визначення рівня освіченості та готовності майбутнього вчителя основ здоров'я було розроблено критерії, які дозволяють визначити рівень готовності майбутніх вчителів основ здоров'я до роботи. До них належать:

1. *Мотиваційний критерій* виявляє позитивне спрямування до майбутньої професії з учнями, характеризується наявністю мотивів та потреб у професійній діяльності, досягнення суспільної необхідності майбутньої професії; прагнення до вдосконалення педагогічних здібностей, розвиток своїх знань, умінь та навичок в умовах навчання. Показники – цілі, мотиви та потреби формування професійно-педагогічної спрямованості; наявність мотивації на досягнення ситуації успіху; здатність до самореалізації власних можливостей;

2. *Діяльнісний критерій* – наявність у майбутніх вчителів основ здоров'я здатності до застосування професійних умінь необхідних для продуктивної роботи з учнями. Показники даного критерію стали – організаційні навички, вони виражаються у здатності організувати свою діяльність і діяльність учнів відповідно до цілей навчально-виховного процесу. Дидактичні – характеризуються високим рівням знань сучасних методів і засобів навчання, що надає можливість здійснювати навчальний процес відповідно до освітньої програми. Конструктивні вміння проявляються у здатності втілювати у життя поставлені цілі, завдання, визначати оптимальні методи та прийоми навчання для класу та і для окремих учнів;

3. *Творчо-особистісний критерій* – прояви професійних якостей для продуктивної творчої педагогічної діяльності. Показники – креативність; відповідальність; моральність; об'єктивність; гнучке мислення; бачення проблем та шляхи їх подолання; вміння володіти формами та методами керівництва творчою навчальною діяльністю учнів; педагогічний такт; здатність до саморозвитку.

Залежно від ступеня сформованості

готовності вчителя основ здоров'я до профільного навчання було розроблено три рівні готовності студентів до роботи з учнями:

Низький рівень. На цьому рівні інтерес до педагогічної діяльності виявляється епізодично, мотивація формування професійної компетентності не співвідносяться з можливостями студента. Майбутній учитель володіє недостатніми професійними вміннями та навичками, неспроможний їх застосовувати на практиці. Знання студента мають фрагментарний характер з психології, педагогіки, фізіології та методики викладання. Проявляє байдуже і формальне ставлення щодо пошуку способів розв'язання педагогічних ситуацій. Характеризується браком самостійності у навчальній діяльності, слабким вираженим рівнем контролю, самоконтролю та корекції професійної діяльності. Студент проявляє незадоволеність вибором професії, слабкий рівень усвідомлення цілей сформованості майбутньої професійної діяльності.

Середній рівень. Характеризується пасивним та епізодичним ставленням до професійної діяльності. Студент проявляє фрагментарні та несистемні знання з психології, педагогіки, фізіології та методики викладання. Проявляється недостатне вміння використовувати існуючі знання для професійної діяльності. На даному рівні майбутні вчителі основ здоров'я можуть розв'язати завдання, що передбачають формування цілей і планування педагогічної діяльності. З'являються нові елементи пошуку розв'язання стандартних ситуацій. Простежується необхідність у покращенні своїх навичок тільки при появі труднощів у педагогічній діяльності. Студент має труднощі при плануванні роботи, контролю та самокорекції у своїй педагогічній діяльності.

Високий рівень. У майбутнього вчителя основ здоров'я проявляється стійке позитивне ставлення до педагогічної діяльності, бажання та можливість організувати позитивну педагогічну взаємодію. Виявляється підвищений інтерес до педагогічної професії в системі ціннісних орієнтацій, усвідомленість, самостійність, рефлексія у розв'язанні навчально-професійних завдань, розуміння цілей педагогічної діяльності в умовах профільного навчання. Проявляє високий рівень знань та умінь з фахових та психолого-педагогічних дисциплін, впевнено використовує їх у практичній діяльності.

Майбутній вчитель характеризується умінням знаходити рішення в нестандартній ситуації, застосовуючи на практиці засоби діагностування та корекції індивідуальних особливостей учнів. Проявляється високий рівень освіченості, самостійності, творчого потенціалу та активності.

Результати проведеного наукового експерименту (табл. 1) підтверджують актуальність застосування методики функціональної асиметрії мозку людини у освітній діяльності з метою підвищення рівня компетентності викладачів з питань збереження здоров'я учнів у навчально-виховного процесі. Аналіз даних щодо рівня сформованості знань майбутніх учителів основ здоров'я до застосування здоров'язбережувальних технологій свідчить про те, що в експериментальній групі переважає середній рівень. Тобто студенти виявляють епізодичну зацікавленість процесом удосконалення власної здоров'язбережувальної компетентності та мають недостатньо розвинений мотиваційний компонент готовності до застосування здоров'язбережувальних технологій. За нашими даними, більшість майбутніх учителів основ здоров'я (56,2% респондентів) не приділяли значної уваги підвищенню свого професійного рівня в галузі здоров'язбереження учнів. У 9,3% респондентів виявлено відсутність інтересу до

застосування здоров'язбережувальних технологій. Оскільки мотивація визначає професійно-педагогічну спрямованість, вкрай актуальним для даної групи студентів є формування мотиваційної складової готовності до застосування технологій збереження здоров'я в освітній діяльності. Згідно з результатами експерименту, лише 34,5% опитуваних сприймає завдання і зміст професійної діяльності в нерозривній єдності із здоров'язбереженням вихованців; активно та із зацікавленістю бере участь у проведенні навчально-виховних заходів з формування готовності до використання здоров'язбережувальних технологій.

Такі результати можна пояснити тим, що в експериментальній групі при викладанні матеріалу надавалась велика увага створенню в освітньому середовищі закладу вищої освіти сприятливих умов для розвитку у студентів позитивного настрою, щодо отримання нових знань про методи навчання та їх використання у професійній діяльності. Для цього усі сили були спрямовані на забезпечення сприятливої морально-психологічної атмосфери, організовуючи освітній процес таким чином, щоб спостерігалась взаємодія на суб'єкт-суб'єктному рівні, забезпечення доброзичливих стосунків, створення ситуацій, в яких студент мав нагоду для найповнішого розкриття свого потенціалу та підтримки віри у себе.

Таблиця 1

Результати оцінювання показників освіченості та готовності майбутнього вчителя основ здоров'я до методики застосування функціональної асиметрії мозку людини у професійній діяльності

Рівень	Рівні освіченості та готовності майбутнього вчителя основ здоров'я до методики застосування функціональної асиметрії мозку людини у професійній діяльності контрольній групі (%)			Рівні студентів освіченості та готовності майбутнього вчителя основ здоров'я до методики застосування функціональної асиметрії мозку людини у професійній діяльності експериментальної групи (%)		
	до експерименту	після експерименту	різниця	до експерименту	після експерименту	різниця
Високий	10	15,2	+5,2	12,8	34,5*	+21,7
Середній	24,2	28,1	+3,9	48,6	56,2	+7,6
Низький	65,8	56,7	-9,1	38,6	9,3*	-29,3

* $p \leq 0,05$ по відношенню до початку експерименту, $M \pm sd$

Висновки. Аналіз результатів дослідження свідчить про те, що впровадження методичної системи підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до застосування функціональної асиметрії мозку людини охоплює потреби, інтереси, мотиви та цінності, соціальні орієнтації, педагогічну спрямованість учителів на розвиток здоров'язбережувальної компетентності. За результатами емпіричного

дослідження можна зробити висновок про те, що більшість майбутніх учителів основ здоров'я (56,2% респондентів) виявляють епізодичну зацікавленість процесом удосконалення власної здоров'язбережувальної компетентності та мають не достатньо розвинений мотиваційний критерій готовності до застосування методики функціональної асиметрії мозку людини у педагогічному процесі. Але результати

експерименту також показують що вихідна методична система була правильною, так як кількість студентів високого рівня після експерименту збільшився. Це зумовлює доцільність її широкого використання у фаховій підготовці майбутніх учителів основ здоров'я.

Перспективами подальших досліджень є вивчення підготовки майбутніх вчителів

основ здоров'я до застосування методики функціональної асиметрії півкуль в рамках здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності з формування ціннісного ставлення до індивідуального та суспільного здоров'я, що забезпечить оптимальні умови для повноцінної реалізації психофізичних, індивідуальних можливостей учасників навчального процесу.

Література

- Андреев В. И. Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития. Казань: Центр инновационных технологий, 2000. 608 с.
- Бойчук Ю. Д., Щербак І. М. Теоретико-методичні аспекти підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до створення еколого-орієнтованого освітнього середовища. Монографія. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 100 с.
- Гомонюк О. М. Формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів. Монографія. Вінниця: Планер, 2011. 399 с.
- Гончаренко М. С., Коновалова Е. О. Розробка концепції діяльності з підготовки та перепідготовки фахівців спеціальності «Валеологія» в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. *Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції*. Т. II. Харків: ХДПУ, 2004. С. 7–14.
- Гриньова В. М. Культурологічний підхід. *Наукові підходи до педагогічних досліджень. Колективна монографія / ред. В. І. Лозова*. Харків: Апостроф, 2012. С. 81–126.
- Дубасенюк О. А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Креативна педагогіка*. 2011. № 4. С. 23–28.
- Іонова О. М. Системний та синергетичний підходи у педагогічних дослідженнях. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. 50 с.
- Пономарьова Н. О. Аналіз стану підготовки майбутніх вчителів інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах України до роботи з професійної орієнтації школярів на ІТ-спеціальності. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. № 7 (15). С. 45–48. DOI: 10.15587/2519-4984.2017.107978.
- Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ: Магістр, 1998. 150 с.
- Dubkovetska I., Budnyk O., Sydoriv S. Implementing Inclusive Education in Ukraine: Problems and Perspectives. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition: Series of Social and Human Sciences*. 2016. Vol. 3. № 2–3. P. 99–105. DOI: 10.15330/jpnu.3.2-3.99-105.

References

- Andreev, V. I. (2000). *Pedahohika: Navchalnyi kurs dlia tvorchoho samorozvytku. [Pedagogy: A training course for creative self-development]*. Kazan, Russia (rus).
- Boychuk, Yu. D., Scherbak, I. M. (2015). *Teoretiko-metodichni aspekty pidgotovky maybutnih uchiteliv prirodnichih distsiplin do stvorenniya ekologo-orientovanogo osvithogo sereдовischa. Monografliya [Theoretical and methodical aspects of the preparation of future teachers of natural sciences to the creation of an ecologically-oriented educational environment. Monograf]*. Kharkiv, Ukraine: HNPU im. G. S. Skovorodi (ukr).
- Gomonyuk, O. M. (2011). *Formuvannya profesiyno-pedagogichnoyi kulturi maybutnih sotsialnih pedagogiv. Monografliya [Formation of vocational and pedagogical culture of future social educators. Monograf]*. Vinnitsya, Ukraine: Planer (ukr).
- Goncharenko, M. S., Konovalova, E. O. (2004). Rozrobka koncepciyi diyalnosti z pidgotovky ta perezpidgotovky fakhivciv specialnosti «Valeologiya» v Kharkivskomu nacionalnomu universyteti imeni V. N. Karazina [Development of the concept of training and retraining of specialists in the specialty «Valeology» at the V. N. Karazin Kharkiv National University]. *Valeologiya: suchasnyj stan, napryamky ta perspektyvy rozvytku. Materiali II mizhnarodnoyi naukovo-prakichnoyi konferenciyi*. Vol. II. Kharkiv, Ukraine: KhDPU, 7–14 (ukr).
- Grinova, V. M. (2012). Kulturlogichnyi pidhid. [Cultural approach]. In V. I. Lozova (Ed.), *Naukovi pidhodi do pedagogichnih doslidzhen. Kolektivna monografiya*, (pp. 81–126). Kharkiv, Ukraine: Apostrof (ukr).
- Dubaseniuk, O. A. (2011). Kreatyvnyi pidkhid do profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Creative approach to vocational and pedagogical training of future teachers]. *Kreativna pedagogika*, 4, 23–28 (ukr).

- Ionova, O. M. (2011). *Sistemniy ta sinergetichniy pidhodi u pedagogichnih doslidzhennyah [Systemic and synergetic approaches in pedagogical research]*. Kharkiv, Ukraine: KhNPU imeni G. S. Skovorodi (ukr).
- Ponomarova, N. O. (2017). Analiz stanu pidgotovki maybutnih vchiteliv Informatiki u vischih pedagogichnih navchalnih zakladah ukrayini do roboti z profesiynoyi orientatsiyi shkolyariv na It-spetsialnosti [Analysis of the state of preparation of future teachers of computer science in higher educational institutions of Ukraine for work on professional orientation of pupils on the IT specialty]. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 7 (15), 45–48. DOI: 10.15587/2519-4984.2017.107978 (ukr).
- Homich, L. O. (1998). *Profesiyno-pedagogichna pidgotovka vchitelya pochatkovih klasiv [Vocational-pedagogical preparation of elementary school teachers]*. Kyiv, Ukraine: Magistr (ukr).
- Dubkovetska, I., Budnyk, O., Sydoriv, S. (2016) Implementing Inclusive Education in Ukraine: Problems and Perspectives. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition: Series of Social and Human Sciences*. Vol. 3, № 2–3, 99–105. DOI: 10.15330/jpnu.3.2-3.99-105) (eng).

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ОСНОВ ЗДОРОВЬЯ К ПРИМЕНЕНИЮ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Строилова Дарья, аспирантка кафедры валеологии,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
площадь Свободы, 4, 61022 Харьков, Украина, ksenobiotik@gmail.com

В статье рассматривается новая разработка и методика обучения в профессиональной деятельности будущих учителей основ здоровья, поскольку на современном этапе становления украинского государства одной из насущных проблем является реформирование системы подготовки педагогических кадров, создание в вузе здоровьесберегающей учебно-воспитательной среды; актуализация здоровьесберегающего контекста в смысле подготовки будущего учителя основ здоровья и его направленность на профессиональную деятельность. Представлен анализ результатов внедрения методической системы подготовки будущих учителей основ здоровья к применению здоровьесберегающих технологий в профессиональной деятельности. Результаты экспериментальной работы доказывают эффективность внедренной методической системы подготовки будущих учителей основ здоровья к применению здоровьесберегающих технологий.

Ключевые слова: будущие учителя основ здоровья; готовность будущих учителей; применение здоровьесберегающих технологий; профессиональная подготовка.

TRAINING OF FUTURE HEALTH BASICS TEACHERS FOR THE APPLICATION OF HEALTHCARE TECHNOLOGIES

Stroilova Daria, Post-Graduate Student, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv 61022, Ukraine, ksenobiotik@gmail.com

The article deals with the new development and method of improving the training of future teachers of the foundations of health, since at the present stage of the formation of the Ukrainian state one of the urgent needs is the reform of the system of training pedagogical staff, the creation of a higher educational institution of health-preserving educational and educational environment; actualization of the healthcare-saving context in the content of the future teacher's preparation of the fundamentals of health and its focus on professional activities. In modern conditions, the peculiarities of pedagogical education in secondary education institutions of Ukraine are represented by several factors, namely, the improvement of the content of the pedagogical system through change and its main goal is determined in the training of specialists with a new type of thinking capable of ensuring the versatile development of the student as a person and the highest value of society. The analysis of the results of implementation of the methodical system of training of future teachers of the basics of health to the application of health-saving technologies in professional activity is presented. The results of the experimental work prove the effectiveness of the implemented methodical system of training future teachers of health care to the application of health-saving technologies. This suggests the expediency of its wide use in the professional training of future teachers of the foundations of health. The study does not exhaust all aspects of the identified problems of healthcare-saving technologies in the professional activities of future teachers.

Key words: application of health of preserving technologies; future teachers of health grounds; professional training; readiness of future teachers.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2018

Прийнято до друку 29.11.2018